

Kopitar in Vuk Karadžić.

Napisal dr. M. Murko.

Po novem viru: Vukova prepiska. Knjiga prva. Državno izdanje. Beograd. 1907. vel. 8°. + 777. str. Cena 8 dinara.

rava književna zgodovina, ki kaže, kdo je ustvarjal nove ideje ali pa prinašal, širil in prikrajal tuje ter s tem vodil svojo dobo, mora Kopitarju posvetiti celo poglavje ne samo pri Slovencih, ampak tudi pri Srbih in Hrvatih. V naših književnih zgodovinah (Glaser, Sket) sicer iščemo zastonj že vendar znano resnico, ki bi morala biti naš ponos, da je Kopitar takorekoč ustvaril celega Vuka Karadžića, začetnika srbskega pravopisa, gramatika in leksikografa narodnega jezika, slavnega nabiratelja srbskih narodnih pesmi in drugega narodnega blaga, z eno besedo: velikega preporoditelja nove srbske književnosti. To vemo iz Vukovih (Srbi rabijo tudi za svoje slavne može najrajši krstno ime) in Kopitarjevih spisov (te si moramo še vedno raztresene iskati, ker nam še ni nihče dal II. dela njegovih „Kleinere Schriften“) in iz raznih že znanih pisem. Neizmerno važen vir pa je „Vukova prepiska“, s katero se končuje srbsko državno izdanje Vukovih del pod uredništvom Ljubomira Stojanovića, bivšega velikošolskega profesorja in ministrskega predsednika, vodje mladoradikalne stranke. Tukaj bo zbranega mnogo zanimivega gradiva za vso srbsko zgodovino od leta 1811. do Vukove smrti (1864), kajti večni popotnik je dobro shranil prejeta pisma, tako da jih dobimo štiri petine vseh, ki jih je bilo okoli 5000, ali tudi izmed njegovih, ki jih je bilo blizu enoliko število, je ohranjena ena četrtnina, večinoma v konceptih. Izdajejo se v hronološkem redu po osebah, kadar je pričel kdo z Vukom dopisovati. Tako prinaša prva knjiga pisma dopisnikov, ki so stopili z Vukom v zvezo od 1811.—1814. in v početku 1815. leta. Ker je Vuk odgovoril Kopitarju na njegovo vabilo, naj mu piše recenzije o srbskih knjigah že 28./17. februarja 1814, prišla so v prvo knjigo tudi vsa njuna vzajemna pisma.

Kopitarjeva in Vukova prepiska, ki je ena najvažnejših in največjih, je tudi najbolj popolno ohranjena. Ker so se v Vukovi zapuščini našli dosedaj popolnoma neznani izvorniki njegovih Ko-

pitarju pisanih pisem, jih je gotovo Vuk po smrti svojega prijatelja enako rešil pogube kakor Miklošič pisma Dobrovskega, t. j. pobrala sta jih v Kopitarjevi sobi. Ohranjenih je 167 pisem Vukovih in 141 Kopitarjevih; pisal pa jih je Vuk 176, Kopitar njemu 169, torej Vuk vendar ni bil tako len, kakor mu je Kopitar večkrat očital, ali resnica ostane, da bi po Kopitarjevih željah lahko imeli še mnogo več njunih pismenih, zmerom stvarnih in večkrat jako obširnih pogovorov iz vseh dob, ko Vuka ni bilo na Dunaju. V dodatku nahajamo še deset Kopitarju pisanih pisem (eno Vodnikovo z dne 10. decembra 1815 in A. Wolfa iz Trsta z dne 24. septembra 1821) in sedem Kopitarjevih (dve Vukovi ženi, dve hčerki Mini, eno Siškovo, eno Stratimiroviću). Vuk piše seveda zmerom srbski in vidi se mu, kako išče do l. 1818. (do „Rječnika“) pravopis in čisti narodni jezik, Kopitar pa nemški z mešanico srbskih besed, izrekov in celih stavkov, semtertja tudi latinskih. Od prvega početka rabi Kopitar znani svoj nadpis: Freund! ter se jezi nad Vukovimi, sicer redkimi komplimenti (293) in dolgimi naslovi njegovih znancev (305).

Kaj je bil Kopitar Vuku od začetka njunega znanja, pravi Vuk v pismu iz Budima z dne 1. januarja 1814: „Ali ja ću opet doći da vidim, ne Beč, ne Prater, ni Schönbrunn, nego Vas“. V jeseni istega leta pa je videl avstrijskega in ruskega cesarja in pruskega kralja ter razne veselice v njih čast, videl je zeleneči Prater in Schönbrunn, „no sve je to meni malo bilo nevideći Vas onde, i nerazgovarajući se s Vama“ (141). Sicer pa je bil Kopitar že tako znan pri vseh Srbih, da so Vuku njegovo znanje ž njim zavidali (142). Od drugod pa vemo, kako je sodil Kopitar o Vuku že leta 1815.: „Der unstudirte, aber von Mutter Natur so freigebig mit dem hellsten Kopf begabte Vuk . . . So oft ich an ihn denke, bin ich auf die Vortrefflichkeit des slavischen Verstandes stolz“ (Jagić, Istočniki dlja ist. slavj. fil. II. 796). Nesrečni konec prvega srbskega vstanka je torej prignal Kopitarju na Dunaj moža, kakršnega je prej in pozneje zastonj iskal med Slovenci, Hrvati in Srbi. Ta genijalni, ali na svojo in svojega naroda srečo nešolani Srb je razumeval in izvrševal njegove nauke, naj ima vsak glas svojo črko in da je treba slovnico pisati po govoru nepokvarjenega kmeta, iskati pri njem besedi za dober slovar, nabirati njegove pesmi, pripovedke, bajke in pregovore, opisovati njegove šege in navade, pisati pa za njegove potrebe in zdravo književnost opirati na temelje vsega v resnici narodnega življenja v sedanjosti in preteklosti. Vsega tega se je lotil Vuk z veliko vnemo in energijo ter je v teku štiriletnega ustnega

in pismenega občevanja s Kopitarjem pretrgal radikalno vse zveze z dotedanjim pravopisom, jezikom in s celo takratno književnostjo.

Vidi se pa iz teh pisem, da je bil Vuk bolj samostalen, nego se je moglo dosedaj misliti. Vuk se namreč takoj stavi odločno na stališče, da sta cerkvenoslovenski in srbski jezik različna in da morata torej imeti različna pravopisa; po srbskem pregovoru „ko se boji vrabaca, nek ne sije proju“, ne boji se že leta 1815. „dvora“ (t. j. metropolita St. Stratimirovića) v Karlovcih (150), saj ne želi „niti biti iguman, ni prota“; on (z Mušickim) zahteva od Kopitarja, naj mu pošlje „šokačke“ (katoliške, hrvaške) slovarje v porabo (Kopitarju so se na Dunaju smejali, ko je to storil, 153, 155, 158, 161) in ga prosi, naj njegov „Rječnik“ priporoči nekemu „šokačkom vladici“, kajti „od naših se slabo nadam, zašto oni misle da će srbskij jezik oboriti blagočestie“, on pa hoče celo „liepo jot (j) načiniti, pak ću svoj maternji jezik onako pisati, kao što ga milioni duša govore“ (156). Gradivo za imenitni „Rječnik“ je Vuk nabral med narodom in izbral iz slovarjev v Sremu. Tu je že 10. marca 1816 (po st.) poslal na Dunaj Srbskim Novinam „objavljenje“, da bo izšel. S Kopitarjem sta ga potem le končno uredila, deloma tudi preuredila in dopolnila. Narodnih pesmi Vuk že leta 1815. ni hotel tiskati „bez izbora“ (146) in mnogo je premišljeval o dialektnih razlikah (151). Vuk pa je znal tudi kmalu samega sebe strogo kritikovati. Ko ga je Kopitar vprašal, je li drugi del „Pěsnarice“ iz leta 1815. že prva knjiga srbska (to se pravi v čistem narodnem jeziku), mu je odgovoril, da tudi on tako misli, ali zakrivil je še vedno nekaj pogreškov „misleći da popravim srbskij narod“ (160); malo prej pa po triletnem znanju s Kopitarjem razlaga, kako se je korak za korakom približal narodnemu jeziku, kajti „težka je to stvar, kad se čovjeku iz djetinstva što god u pamet uvrtil!“ Najbolj važno pa je to, da je Vuk od leta 1818. naprej, ko je utrdil z „Rječnikom“ svoj pravopis in slovnico narodnega jezika, tudi dosledno tako pisal, Kopitar pa ne, kajti on rabi še dalje celo vrsto nepotrebnih črk, ki jih je Vuk zavrgel, n. pr. v pismu z dne 23. julija 1822, in večkrat *ѣ*, *Ѣ*, *ѡ*; *ѵ* v nemškem imenu Генцъ 336. za Goethejev Диванъ 240 in celo na koncu imena našega Zupana 472, *ы* še 16. februarja 1828 v popolnoma narodnem stavku: То сте вы господине Вуче), zato pa nima od metropolita, duhovništva in posvetnjakov najbolj prokletega, „kričoverniškega“ *ј* (*ѣръѣре* iz l. 1822. na str. 194., *немоѣре* iz l. 1823. na str. 230.), dasi je bil najbolj potreben in je njima delal toliko neprijetnosti (tudi maloruski fonetiki si ga niso upali še v novejšem

času sprejeti), kajti zaradi njega se je Vuku pravilo, da je „porepljen“, obema pa „porepitelji“ (267). Te črtice so neizmerno značilne za moža, ki je največ zahteval pravopisne reforme in vedno iskal novega Cirila za latinico, sam pa je ostal teoretik, ki ni izvršil nobene reforme, druge pa zavračal, ter filolog, ki se ni mogel otresti tradicije, kar n. pr. opazujemo tudi v zadnjem času pri vprašanju o popravi ruskega pravopisa. Glavna zasluga, da imajo Srbi in sedaj tudi Hrvati najpopolnejšo grafiko in najboljši fonetični pravopis na svetu, kolikor je v književnosti sploh mogoč, gre torej Vuku, od Kopitarja je imel le misli, navodilo in krepko podporo.

Tako je bilo tudi pri vseh drugih rečeh. Najbolj so Kopitarju bile pri srcu narodne pesmi, ko je našel zbiratelja, kakršnega je iskal med Hrvati in Srbi že od leta 1809. Nagovarjal je Vuka, naj pusti po „Rječniku“ vsako drugo delo in skrbi za pesmarico, kajti prepričan je bil: „Solche Lieder hat kein Volk, weder gehabt, noch hat es deren itzt“ (194 in še na strani 200: kein jetziges Volk hat solche Poesie) ter je že leta 1822. pred lipsko izdajo, ki je proslavila srbske narodne pesni po celem svetu, prorokoval: „dočemo [!] mi Srbi u modu“ (198). Kakor pri prvi izdaji je tudi takrat sam največ za to storil, kajti on je priganjal Vuka, naj gre v Weimar k Riemerju in Goetheju (222, 227), on je svetoval, naj posveti narodne pesmi tamošnji veliki vojvodinji, ruski veliki kneginji Mariji Pavlovni (232), on je mislil najprej na njih nemški prevod (241) in ga v veliki svoji navdušenosti hotel naložiti samemu Goetheju: „wahrlich eine Übersetzung der pjesme würde ihm selbst mehr Ehre etc. bringen als der ganze westöstliche Divan“! (240).

Ves čas je bil Kopitar Vuku najboljši svetovalec in najzvestejši pomočnik. Večkrat je mislil na službe zanj, prevod Novega Zakona mu je predlagal morebiti ne toliko iz navdušenosti za tako delo (pr. kako se je trudil, da dobi albanski prevod, str. 337.), ampak zaradi tega, da si ubogi Vuk zasluži cekine angleškega biblijskega društva, oziroma njegove ruske panoge, v Peterburgu ga je priporočal akademiji za podpore na potovanja in za rusko penzijo, pri J. Grimmu pa po želji samega Vuka, da postane član društva znanosti v Göttingenu, kjer bi bil torej tovariš metropolita Stratimirovića (243, 245) svojega največjega nasprotnika. Kaj je pomenilo tako odlikovanje za Vuka, razlaga njegov prijatelj Frušić, ki mu je leta 1818. namigaval, naj ga Kopitar predloži za člana učenega društva Krakovkega ali Varšavskega: „í ime što znači. Poznaješ, šta su naši maloumni učeni i neučeni ljudi . . . Zvečilo bi to i kod Miloša, i kod Vidakovića, i Mitropolita i svuda po Srbijima“ (633).

Strogemu, stalnemu in povsod red zahtevajočemu Kopitarju pa Vuk ni mogel vedno ugajati. Vsi Kopitarjevi opomini, naj pusti svoj „Lumpenleben“ in naj postane „einmal endlich ein ordentlicher Mann“, vsa vabila, naj pride na Dunaj, katerega sta oba ljubila, Kopitar kot pravi Kranjec, vsi oziri na rodbino Vuka niso genili in reči moramo, da je prav storil, kajti na Dunaju se narodno blago ni moglo nabirati. Tudi večkratnega Kopitarjevega predloga, naj se loti časnikarstva, Vuk ni poslušal, ker ni maral rednega vsakdanjega dela, kar večkrat naglaša, ali že leta 1822. imel je tudi drugi in popolnoma pametni razlog: „ja i drukčije ne bi pisao, do po mojoj ortografiji, a tako bi vrlo malo prenumeranta bilo; zašto je karlovački dvor i onako svud ovuda razglasio, da sam ja rad Srbe da pošokčim [pokatoličim] i da ponuijatim, i da sam na to potkupljen od Nijemaca i prevaren od Vas“; razglašeno je tudi bilo ljudem, „da se sa mnom ne miješaju i da me se čuvaju“ (207). In res, časnike in časopise po svoji volji je Vuk doživel šele po štiridesetih letih in dobro je storil, da je sam ostal pri knjigah in zabavnikih. In ko Vuk kot „turski državljan“ leta 1829. ni imel mira pred policijo v Zemunu in ko se je po vseh žalostnih skušnjah s službami v Srbiji odločil, da bode zopet pisatelj in da se preseli na Dunaj, je moral celo leto (od 20. novembra 1831. — 21. novembra 1832.) čakati v Zemunu in Budimu, da je dobil „pasoš“ in dovoljenje živeti v Avstriji. Zakaj vse to? Mitropolit Stratimirović in drugi „sveti ljudi“, ki so Vuka pri „rodoljubcih“ in Rusih črnili, da je od Avstrije podkupljen, da „šokči“ in „unijati“ Srbe (411, 432)), so ga na Dunaju tožili, da je „u tajnim društvima, i . . . opasan za ovo carstvo“; neki Miloš Urošević je dolžil zemunskega župana, kapetan-auditorja Lazarevića, da hoče s pomočjo Vukovo, ki je ruski in srbski „špijun“, izdati Srem Srbiji (413, 431—432), knez Miloš se je pomiril z metropolitom Stratimirovićem, da podpira njegove intrige proti Vuku, in tožil ga je sam pri petrovaradinski generalni komandi zaradi „demagogischer Umtriebe“ (442, 671). Treba pa je znati, da je Avstrija leta 1830. hitro priznala Miloša kot naslednega kneza srbskega (M. Popov, Rossija i Srbija 249) in bila nasproti njemu sploh ljubezniva (pr. Kopitarjev vzklik z dne 13. aprila 1832: Der glückliche Fürst Metternich des Miloš!). Proti takim sovražnikom in tožbam je moral Kopitar braniti svojega izvoljenca z vsem svojim vplivom; hodil je k publicističnima stebroma Metternichove vlade, k Pilatu, uredniku „Beobachterja“, in k državnemu tajniku Friedr. v. Gentzu, da sta zagovarjala Vuka pri vsegamogočnem policijskem ministru

Sedlnitzkem (336, 338, 345, 408, 427), moledoval je pri drugih visokih uradnikih, da je dobil Vuk nasebinsko pravico po vsej Avstriji, njemu samemu pa je v njegovem obupnem položaju, ko bi se bil najrajši v Srbijo vrnil, da se iznebi življenja, ako samo ne bi imel rodbine (418), pisal obširne nasvete in tolažbe, ki so tudi prave slike onega časa, n. pr.: *nur glauben Sie nicht, dass die Polizey, von der am Ende alles abhängt, nichts dringenderes zu tun hat, als Unrechtleidenden zu helfen*“ (448). Pri tem mu tudi ni zamolčal, „an scheinbarem Verdacht haben Sie es selbst nicht fehlen lassen“, poln svete jeze in žalosti mu je poročal, da se je eno Vukovih pisem na policiji ali pošti odprlo (346), in ni se mogel ubraniti misli: „Am Ende lacht man mich aus, dass ich mich für Sie will braten lassen“ (410); Vuku samemu pa se je zdelo: „A policija Bečka može biti da misli, da i Vi sa mnom protiv ovoga carstva za Ruski interes intrigate“ (411), kar bi se bilo nazadnje dalo podpreti, saj je Kopitar sam Vuku v njegovi nadlogi svetoval, naj si vzame ruski pas. Moramo misliti na one čase in še posebe naglašati, da je bil Kopitar dvorni uradnik, kajti samo tako bomo prav ocenili njegovo prijateljstvo in požrtvovalnost. Le primerjajmo, kako se je Šafařík, ki se je z Vukom v glavnih rečeh strinjal, preplašil, ko je Kopitar od njega zahteval, naj se v drugi izdaji svoje „Geschichte der slav. Literatur“, ki pa je šele po njegovi smrti izšla (in samo južnoslovenski del), bolj odločno izrazi za Vuka proti metropolitu Stratimiroviću (*entschiedener Partey zu nehmen*) in njegovi stranki (395).

Zakaj vsa ta preganjanja takrat že po vsem svetu slavnega pisatelja? Kneza Miloša lahko hitro postavimo na stran. Vuk je bil po vsem svojem delovanju pravi demokrat in je imel evropske pojme o zakonosti, tako da ni mogel odobravati, ako je Miloš vladal kakor turški paša, dasi je bil njegov iskren privrženec. To mu je vse povedal v znanem imenitnem pismu z dne 18. aprila 1832 (pr. tudi klasični opis prvega prepira z Milošem in njegovimi pridvorniki na strani 352.—356.), katerega prepis je gotovo dobil tudi Kopitar, ker se nahaja v ljubljanski licejski knjižnici. Ko ga še Kopitar ni poznal, je že pisal Vuku, da je „kein grosser Freund von desperater Rache, sondern nur von solcher, die die Spitzbuben wirklich selbst erreicht, nicht aber ärger auf mich zurückfällt“ (441). Prav originalno in res kmetavsko je Miloš Vuku odgovoril (439, 671). Zanimivo pa je, da mu je hotel pustiti vso bivšo plačo pod pogojem, da nič več ne piše, Kopitarja pa so nekaj časa iz Belgrada z ljubeznivostmi obsipavali, bržkone z namenom, da bi Vuku škodili

(438). Tragikomično zgodovino prve v Srbiji tiskane in tudi konfiskovane knjige, ker je njen pravopis bil Vukovemu podoben, pa končuje Kopitarjev prijatelj z opazko (429), da „pokazuje, što smo mi znali i pre, da se knjige samo onde mogu štampati, gde imaju zakoni (makar kaki, samo da su postojani)“.

Hujše je bilo res strastno sovraštvo karlovškega „dvora“, ki je po Vukovem mnenju vodil tudi njegove literarne nasprotnike v Matici Srbski (420, 431). Metropolit Stratimirović je hotel Vuka res pregnati v Srbijo nazaj ali pa v Rusijo (435), samo da ne pride več na Dunaj, „da nam kvari posao“ (421). Torej tudi metropolit je hotel uničiti pisatelja Vuka, ki se je s svojim „Rječnikom“, z gramatiko, katero je J. Grimm izdal nemški z imenitnim, po Kopitarjevih spisih posnetim uvodom (237, 239), posebno pa s srbskimi narodnimi pesmimi proslavil po vsej Evropi. Vendar ravno zaradi te slave je bil Vuk nevaren, nekaj vloge pa je že igrala zavist raznih na ogrskih in avstrijskih visokih šolah diplomiranih pisateljev proti Vuku, ki je v pravo ljudsko šolo in v gimnazijo samo malo pogledal. Važna je tudi velika razlika v svetovnem naziranju, kajti Vuk je bil za čisto narodnost vnet romantik, njegovi nasprotniki so pa proti njemu izigrali prosvetljenca Dositija Obradovića in bili zakasneli psevdoklasiki. Bojevalo se torej ni samo za pravopis in jezik, kakor se to navadno misli, ali strastnost tega boja je vendar treba tolmačiti s tega stališča. Črkarske in slovničarske pravde so vselej nekaj strašnega, ljubitelji starine se nahajajo povsod in nikjer ne velja tako pregovor „navada železna srajca“ kakor v pisavi, kar je tudi psihološki popolnoma razumljivo (spominjam se, kako me je po poldrugoletnem bivanju na Ruskem motil srbski tisk in pisava brez „na koncu, ki mi je vedno uhajal, če sem pisal srbski), ali Kopitarjev in Vukov boj proti „slavenosrbskemu“ književnemu jeziku je bil boj proti cerkvenemu jeziku, v katerem so takratni Srbi gledali obeležje in oporo svoje vere in narodnosti, in to tem bolj, ker jih je vezal z vsem pravoslavnim svetom, posebno z ruskim, v katerem so iskali in nahajali versko in kulturno zaslombo v turških časih in še v prvi polovici XVIII. stoletja tudi v Avstriji. Tega pa niso pomislili in deloma tudi niso vedeli, da se je pri Rusih že prej začel boj proti „slavjanomudriju“ in da so že v prvih desetletjih XIX. stoletja slavni pisatelji, kakor Karamzin, Krylov, Žukovskij, Puškin i. t. d. s svojim narodnim jezikom popolnoma premagali admirala, naučnega ministra in predsednika ruske akademije Šiškova. Sicer pa vsa čast temu starokopitnežu, ki je od Kopitarja priporo-

čanemu Vuku delil rusko penzijo in podpore (gl. posebno 244, 274, 282, 283, 284, 286, 293, 406, 440, 691, 728) ter bil z obema v precej živahni zvezi. Pozneje niso niti nekateri ruski filologi bili tako pametni, da bi Vukove zasluge cenili brezstrastno.

Mitropolit Stratimirović in vse duhovništvo pa je Vuku štel še posebno v greh, da je za biblijsko družbo v „prosti, pokvareni i govedarski“ jezik (164) prestavil „Novi Zavjet“, katerega izdajo so sicer mitropolit in drugi Srbi v Peterburgu preprečili (249, 251), vendar „za probu“ (252) je sam izdal „Ogledi svetoga pisma na srpskom jeziku“ na Dunaju l. 1824. Kaj pa je pomenil ta „Bibelperbrechen, als sey's dem Papste zu lieb,“ kakor pravi Kopitar (412), razumemo prav, ako pomislimo, da se je pri Grkih boj za narodni jezik začel v istem času kakor pri Srbih, saj se je Kopitar tudi nanje skliceval, in vendar so se na začetku XX. stoletja v Atenah celo vseučiliščniki uprli, ko je pod pokroviteljstvom same kraljice (ruske velike kneginje) izšel evangelij na novogrškem jeziku. Dasi se cerkvenoslovenski jezik ne more popolnoma primerjati z grškim, v katerem je pisana taka slavna literatura, nam vendar Grki, ki se večinoma še do danes držijo svoje jezikovne mumije, kažejo, kake težave je moral premagati Vuk Karadžić s svojimi reformami in kako daleč so Srbi skoro napredovali (ves „Novi Zavjet“ je Vuk vendar natisnil že leta 1847.), dasi so prepovedi Vukove pisave v Srbiji minile šele leta 1864. in 1868.

In še eden podoben greh. Vuk je imel v svoji „Danici“ koledar in je dosledno tudi tukaj uvedel za praznike in svetnike narodna imena (n. pr. božić za roždestvo!). Ko je Šafařík prevzel nalogo, da Vuka pomiri z nasprotniki, je smatral za prvi pogoj, da mora škandalozni(!) srbski koledar prenehati. Tu se je Kopitar držal taktno postrani: „Das sind Ihre Sachen, worüber mir kein votum gebührt“ (283) ter je, samo obžalujoč tako nazadovanje (285), svetoval Vuku, naj ohrani srbščino v „sadržaniju“, v hronologiji, pashalijih in proroštvu, da ne bo izpreobrnitev preveč v oči bodla (288).

Sploh je zanimivo, kako je Kopitar večkrat Vuka miril. Tako mu je pravil, da bodo tri nove knjige narodnih pesmi najboljša polemika (305, 308), da ni vredno iskati pisatelja nekega epigrama in nanj odgovarjati (326), da se naj več ne zmeni za belgradske norčije (Dummheiten 440), sam pa je Milošu Svetiću, največjemu literarnemu nasprotniku Vukovemu, po Šafaříku pisal „eine aufrichtige Predigt“ (376) in mu dal povedati „mnogo grobošti“ (380).

(Konec prihodnjič.)

Kopitar in Vuk Karadžić.

Napisal dr. M. Murko.

Po novem viru: Vukova prepiska. Knjiga prva. Državno izdanje. Beograd. 1907. vel. 8°. + 777. str. Cena 8 dinara.

(Konec.)

pravi luči kaže Kopitarja tudi razmerje do Vukove rodbine. Z delom res preobloženi učenjak je bil za časa Vukovih potovanj navadno posrednik med ženo in njenimi preprostimi sorodniki, nosil ji je Vukov denar in svoja posojila, tolažil jo je, ko je Vuk predolgo izostajal (pr. na str. 276.: nur einmal im Jahre wünscht sie mit Ihnen übers Land zu fahren, und einen Tag Sie zu genießen!), pošiljal jo je pa tudi za njenim „Turkom“ med Srbe. Mnogo se je trudil za Vukove otroke, katerim je po Vukovi želji celo imena izbiral (171), in pri takih prilikah nam kaže tudi svoje pedagoške nazore. Ko se je mati pritoževala radi sinčka, ga je hodil Kopitar nadzirat ter je kratko odgovoril: „Savva ist brav, wiewoll die Mutter nach Weiber Art das Unmögliche von ihm verlangt“ (301). Kako mu je bila vihravost zoprna tudi pri otroški odgoji, pravijo te-le besede: „Den schweiz. Robinson muss der Sawa ein Jahr lang lesen. Dann kriegt er was anderes“ (397). Posebno je cenil za bavarske šole od H. C. Schmida napisane „Zgodbe svetega pisma za mlade ljudi“ (damit das ganze Haus, Mutter und Kinder sie lese und auswendig lerne), katere je Ravnikar „auf mein Anrathen“ prestavil v slovenščino (400).

Da je Vuk, ki je živel od svojega pisateljevanja, v težkih časih, ko ni imel „ni jedne krajcare“, kakor na novo leto 1834., nahajal zaslombo pri Kopitarju, ni nič posebnega. Zahteval pa je tudi uslug, ki so presegale prijateljske meje posebno pri možu, ki je imel sam tako malo časa (pr. 305), ali Kopitar, ki je to semtertja nejevoljen opazil, pravi nazadnje sam še 13. septembra 1839: „Sie sind am Ende doch mein mezinac, wie unsre Gegner sagen; so kindisch commandiren Sie mit mir und über mich; und ich gehorche Ihnen!“ Razumemo pa tudi, zakaj je Vuk v kritičnih trenutkih svojega življenja mislil na Kopitarja. Ko je leta 1827. nesel svojo glavo v Srbijo, ker se je čutil nekrivega (311), mu je pisal: „Amanet Vam Božij

moja žena i djeca, i moji rukopisi“ (293). Enako l. 1831. med kolero: „Amanet Vam Božij moja djeca, ako ostanu sirotna iza mene. Ja od Vas večeg prijatelja na ovom svijetu nemam“ (402).

Z genljivimi besedami je povedal torej Vuk sam najbolje, kaj mu je bil Kopitar. Svetovna književna zgodovina ima tudi malo primerov tako lepega in plodovitega skupnega delovanja. Bolj ko po svojih slavnih znanstvenih spisih živi Kopitar dalje po velikih uspehih, ki jih je njegov hvaležni učenec dosegel po dolgih in težkih bojih med srbskim narodom, kajti ta ima le od njih vse temelje svoje današnje kulture. Kopitarjeva navdušenost za vse, kar je bilo srbskega, ni bila že dosedaj nobenemu razumnemu človeku skrita, ali iz pisem šele smo izvedeli, da je zares vneti katoličan in Avstrijec sanjal ob obnovitvi Dušanovega carstva kakor kak poznejši srbski romantik iz časov „Omladine“ (374, 478, 487). Jasno pa je tudi, zakaj so Srbi hoteli z Vukovimi telesnimi ostanki leta 1897. prenesti še Kopitarjeve pred belgradsko saborno cerkev, ko se ne bi Slovenci o pravem času bili spomnili svoje dolžnosti nasproti velikemu rojaku (gl. Knezova knjižnica IV. 162).

Vukovo prijateljstvo pa je bilo tudi Kopitarju, ki je že v svojem petdesetem letu elegično premišljeval, kako hiti čas in kako se bliža smrt (369), edina tolažba, ko se je na stara leta čutil na Dunaju, ki že po naravi ni mogel biti središče slovanske znanosti in narodne kulture, kakor si je naš Kranjec domišljeval, vedno bolj osamljenega, tako da je leta 1838. celo Vuka vprašal (473): „Hočete li tudi Vi mene zapustiti?“ Znano je, da se je Kopitar leta 1833. sprl s Čopom in Prešernom ter izgubil pravdo za „metelčico“, leta 1837. pa je izšel njegov životopis v Brockhausovem „Conversationslexiconu“, ki ga je v njegovi učenjaški časti neizmerno žalil; ker ga pa je po krivem pripisoval Palackemu in njegovim praškim somišljenikom, se je razvilo iz tega pravo sovraštvo, zaradi katerega je Kopitar še bolj ostro nastopil proti Gaju in Ilircem, ki so se mu preveč zdeli orodje Pražanov. Vse, kar sem pisal o teh žalostnih prepirih ob stoletnici Šafaříkovi (Archiv für slav. Philologie XVIII, 577—583), vzdržujem tudi po čitanju našega obširnega novega gradiva. Kako nezmislno se je pridevalo ime „Hofslavist“ možu, ki je vedno Vuka opominjal, naj ne bo Milošev Hofschranz (283), Hoftrompeter (316), naj ne veruje vedno iznova praznim besedam „der serbischen Hofleute“ (434), možu, ki pozdravlja nekoga, „dessen Charakter umsomehr Achtung verdient, als er nicht der Hofmässige ist!“ (465). Simpatična je tudi Kopitarjeva zvestoba starim prijateljem

in znancem; ne zastonj pravi, ko vrača neki pozdrav v Srbijo po Vuku: „Sie kennen meine Beständigkeit“ (329). Zato pa je ponosnemu učenjaku bilo „unleidlich, auch nur den Schein zu haben, als wollte ich mich oder meine Freunde (šlo je za Vuka!) wem aufdringen“ (486). Verski in kulturni oziri ga niso nikoli ovirali, da n. pr. ne bi pripoznaval prednosti cirilice; Vuku je celo svetoval, naj imajo Srbi, Bolgari, Rumuni in Albanci „das nämliche Alphabet“ (398), kar pri Rumunih in Albancih ni obveljalo. Kopitar je lahko poudarjal svojo zaslugo, da je on Bolgare izločil „iz srbskega kaosa“ (473); da pa še ni mogel verovati v bolgarske nosnike, so zakrivile za tiste čase natančne, vendar še nepopolne Vukove informacije (373). Zopet pa vidimo, kako bi bil rad Kopitar tudi Šafařika protežiral, ker ga je po Vuku mladi Srbiji priporočal kot predstojnika šolstva in muzeja, ki bi se naj osnoval (364—365); v Ljubljano je „Slovanov patriarh“ (to je vedel celo Prešeren) delil vloge še l. 1838. po prepiru s Čebeličarji, kajti o Poljaku S. Korytku pravi „der mir krainisches Montenegro (torej po primeru takrat slavnega Vukovega spisa „Montenegro und die Montenegriner“) seit 18 Monaten vorbereitet“ (472). In kakor Šafařik Kopitarja je ta nazadnje tudi njega po nepotrebnem sumničil (473). V boju proti Gaju ga je podpiral tudi Vuk, ki mu je 3. julija leta 1838. iz Senja poročal v njegovem zmislu: „U Zagrebu je medju Ilirima revnost vrlo velika, mnogo veća nego razum. A ovdje su svi znatniji ljudi protiv Gajeve ortografije, i upravo misle, kao i Vi, da bi bolje bilo načiniti osam novijeh slova nego ovako krpiti“ (470). Porogljivi izraz „Fliegen-dreck“ za češke diakritične znake nad črkami si je sicer Kopitar sam izmislil (gl. pismo J. Kristianoviću z dne 4. maja 1838. Arkiv za povjestnicu jugoslav. XII. 96), ali v Senju je tudi Vuka „jedan star kanonik“ opozoril, kaj lahko napravi muha iz besede „pisati“ (470), kar je Kopitar po tem dvakrat s slastjo (jemand bemerkte witzig . . .) Kristianoviću poročal (Arkiv XII. 101, 109). In popolnoma resnično je bilo istočasno poročilo iz Spleta: „Amo u Dalmaciji, za Gajeve Ilirske novine niko i ne zna“ (475).

V novi luči nam predstavljajo ta pisma Kopitarjev prepir z njegovimi slovenskimi rojaki, pri katerem je najdalje zašel in tudi popolnoma pogorel, kajti Metelkovi, v njegovem duhu skovani pisavi ni pomagala vsa njegova avtoriteta, četrtega zvezka „Kranjske Čebelice“ pa tudi ni mogla pristriči njegova višja cenzorska moč, ki je ščitila zloglasnega ljubljanskega cenzorja Pavška in tovariše proti Čopu in Prešernu. Ko se je Kopitar jezil zaradi „praške intrige“,

je pisal Vuku 12. julija 1838 tudi te-le besede pokojnega Čopa, „dass ich's mit Niemandem hielte, als mit Ihnen, weil auch Sie von mir alles gut hießen“. Vidi se, kako dolgo so mu po ušesih zvenele Čopove besede z dne 12. maja 1833: „Dadurch, daß Sie durch eine Reihe von Jahren beynahe der einzige Mann von Talent und Gelehrsamkeit waren, (bis auf den, soviel ich weiss, gar nicht herrschsüchtige n Dobrowsky), der in slawistischen Sachen das Wort führte, haben Sie sich an eine gewisse Dictatur in diesem Fache angewöhnt, so daß Ihnen nun jeder als Feind und Rebell erscheint, der es wagt eine eigene Meinung zu haben. Daher sehen Sie in Schaffařík, Palacky, Čelakowsky, Kucharski und wahrscheinlich auch Wostokow nichts als Feinde; ihr Freund ist nur der sich Ihnen unbedingt unterwerfende Wuk Stefanov“ (Zbornik Slov. Matice za leto 1903, 102).

Te besede nam pojasnjujejo že marsikaj. A. Žigon, ki nam je izdal važne ostanke izpod Čopovega in Prešernovega peresa (tam, stran 89.—154.), je pa že dobro opazil, da je naša abecedna vojska bila boj dveh kulturnih dob v našem narodnem življenju (tam, 120). Zares, Kopitar je mogel voditi pisatelje, ki so pisali za kmete, kakor Ravnikar in njegovi manj dobri nasledniki, ter slovničarsko dobo Dajnka in Metelka, ali ni več razumel Čopove šole, ki je zahtevala visoko poetično literaturo za omikance. Ni tudi bilo lahko slediti Čopu in Prešernu, ki sta nam nenadoma ustvarila literaturo svetovnih idej in oblik ter preskočila cela desetletja drugih slovanskih literatur, ki so dolgo tičale v samem posnemanju narodnega pesništva, kar pa je Čop izrecno zametal, ko mu je Kopitar priporočil „die Nachahmung der Serben“ (tam 97), ter mu je že prej očital, da je „durch die Schönheit der slav. Volkspoesien verzartelt, gegen die gelehrten Dichtungen der Slaven zu gleichgültig, um nicht zu sagen hart und ungerecht“ (95). Za dokaz, da Čop ni preostro sodil, navajam samo eno, sicer poznejšo (iz leta 1838.), ali značilno Kopitarjevo izjavo iz pisma do J. Kristianovića: „Die Ragusiner, die man uns als Florenzer aufdringen will, sind nicht $\frac{1}{10}$ davon! und ihre Kunstpoesie ist — s. v. leeres Stroh = Dreck von der echten Naturpoesie der Serben, wie sie bei Vuk und selbst im Kachich lebt“ (Arkiv za povj. jugosl. XII. 104). Vendar blizu enako so mnogi slovanski pisatelji in filologi, posebno med južnimi Slovani, mislili do najnovejših časov! Ne velja pa Žigonov sklep (120), da se je ta kulturni boj oprijemal, „ker ni imel in ni našel važnejših objektov, pa takih malenkostnih prepirnih točk, kakor so — črke“. Izboljšanje abecede ni bilo malenkost za Kopitarja, ki je izza svoje slovenske slovnice (leta 1808.)

vedno hrepenel po novem Cirilu za — latinico; ta bi naj iznašel za vsak glas potrebne enotne znake, ki bi naj bili dosedaj navadnim črkam podobni in bi v majuskuli naj ne presegali njih kvadrata. Tako si je n. pr. mislil, naj se znak za mehki *n* sestavi iz prve črte *n* in iz *j*. Popolnoma v tem duhu je Vuk pre naredil cirilico za Srbe, za druge Slovane pa Kopitar ni našel podobnega reformatorja, kajti delo tudi ni bilo lahko, on sam pa je bil prevelik teoretik in kunktator, da bi ga izvršil. Pri Slovencih mu je še najbolj, ali nikakor ne popolnoma (gl. snimek pisma kranjski kmetijski družbi v „Kopitarjevi spomenici“) ustregel Metelko, ki je svoje nove znake vzel ali posnel iz cirilice. Metelko in njegovi tovariši so torej za Kopitarja in v stvari sami zastopali napredno stališče; tako je prišel Kopitar v tragični položaj, da je pri Slovencih branil kulturne reakcionarce, pri Srbih pa njim podobne ostro pobijal. Pri tem pa ne smemo zamolčati, da je Kopitar znal prav dobro razločevati med pravopisom in vsebino. Že leta 1826. piše Vuku: „Wen die Ode mit Ihrer Orthographie nur auch gut ist. Stets leidet eines durchs andere“ (288); leta 1830. pa je obžaloval, da je Jevta Popović sprejel za svojo „Milošijado“ Vukov pravopis: „ein langweiliges Gedicht zieht auch die Orthographie in sein Geschick“ (374). Poznejše „filološke kritike“ Vukove šole, ki je tudi pesnika merila po pravopisu in jeziku, Kopitar torej ne bi bil odobral. Vpraša se pa še, zakaj se Kopitar ni poprijel črk, katere so že takrat hvalili filologi, kakor Danec Rask, in jih danes vedno bolj vsi rabijo za transkribcijo raznih jezikov. Vendar češki „organični pravopis“, ki ga je Gaj leta 1830. priporočil pristašem latinice med južnimi Slovani in ga l. 1835. polagoma uvel v svojo „Danico“ in l. 1836. v „Novine“, mu ni mogel ugajati, ker ni ustrezal vsem njegovim zahtevam. Na pr. celo najboljši novi znaki č, š, ž niso tako popolni, kakor se misli, kajti dobri in jasni so sicer za tisk, ovirajo pa nepretrgano pisavo, ker je zaradi rožičkov treba zapuščati vrsto in se v njo vračati, tako da so s tega stališča Bohoričeve ali poljske sestavljenke boljše.

Zaradi vsega tega Kopitar ni utihnil, ko je Prešeren že davno izmolil za metelčico „tri očenaše“ in ko je gajica pridobivala tal pri Hrvatih in že tudi pri Slovencih. Zanimivo pa je, da je zdaj učenec priganjal učitelja. Leta 1838. opominja Vuk Kopitarja iz Vukovara, naj naredi „o na (torej sta o njih že prej govorila) nova latinska slova“ namesto starih cirilskih Ѡ, ѡ, ѣ in njegovih novih, deloma pa že starših srbskih ѡ, ѣ, ѣ, ѣ in ѡ, torej za Hrvate in Srbe, ter dostavlja (469): „Vrijedno je, da se Vi oko ovoga potru-

dite, pa bih ja moj rječnik štampao istima slovima (a može biti i pjesme).“ Da je hotel Vuk tudi katolikom ¹⁾ ugoditi in svoja glavna dela razširiti tudi v latinici, je popolnoma razumljivo, saj se že leta 1825. iz Broda hvali, da je razen Brlića našel v Slavoniji „sila prijatelja, sve šokaca: u Djakovaru (!) za ljubav našim pjesmama i Grimmovoj Srpskoj gramatici naučili su srpski čitati mlogi šokački popovi, medju kojima je i jedan kanonik od 60 godina“ (265). Leta 1838. pa so ga na Hrvaškem po vsem potu od Varaždina do Senja „dočekivali sa osobitom časti“ (470). Kopitarja opominja, naj „gradi“ nove črke, še iz Senja, kajti „ljudi će se dosta naći, koji će ih primiti i braniti“ (470), leta 1839. pa iz Belgrada (476) in Zemuna (480). In zdaj vidimo zopet pravega Kopitarja, ki je včasih že rabil č (283, ako ni tiskarska pogreška, 487 za šalo), včasih bohoričico (483, stoji v izvorniku res shto?), včasih nekaj cirilskih črk v slovanskih imenih, včasih pa piše nemška in slovanska popolnoma s cirilico, večkrat tudi s staroslovensko: Vuk bi naj l. 1839. sam preskrbel „solche Lettern . . . denn ich kann mit den Armeniern (t. j. v njih tiskarni na Dunaju) nichts machen, Sie alles“ (482). Slovensko „metelčico“ pa bi naj nadomestil nazadnje sam — Jakob Grimm, kajti 14. decembra 1843 piše Kopitar Vuku svoje zadnje pismo v Berlin ter mu naroča: „Grimm lasse ich für uns Krainer besonders um ein schönes und leicht-anschließendes Zeichen für unsern Halbvocal Ъ, dann für é und das schwedische å in gospåda (die Herren) bitten; schön meine ich daß man sie in einem Feuerwerk, wie die übrigen, ins Quadrat bringen kann, nicht wie das Ü in GLÜCKLICH außer demselben“ (488). Tako je Kopitar ustvarjal novo latinskoslóvansko abecedo do konca svojega življenja ter je iskal novega Cirila nazadnje pri — Nemcih!

¹⁾ Vuk zna zanje razne verske priimke (šokci, kranjci, bunjevci, madžari), ves narod srbski in hrvaški pa mu govori že leta 1838. srbski jezik, „malo pokvaren“ celo južni kajkavci (471), prave „Hrvate (stare)“ pa je našel šele v Dalmaciji (474), ter misli gotovo že takrat samo na čakavce in kaže, da ni vedel za Kopitarjeve starejše pravilne nazore o razmerju med Hrvati in Srbi (še v Glagoliti Cloz. na strani LI.—LIV. rabi: dialecto illyrica, rectius Serbochroatica sive Chrovatoserbica), ali pa jih že takrat ni hotel priznavati, v čemer mu je sledil, kakor je znano, Miklošič in že tudi Kopitar sam v boju proti Ilircem (gl. Hesychii glossographi discipulus . . . str. 62.). Zanimivo pa je, da se je Kopitar leta 1838. približal ilirskim teorijam: „Je mehr ich über die Cisdanubianischen Slaven studiere, desto klarer wird es mir, daß wir, 8 Millionen alle, vom Schwarzen Meere bis Görz, ursprünglich nur ein Stamm sind, der aber A. 640 durch neue Zuflüsse in der Mitte nuancirt ward“ (472).

To bi bili važnejši podatki za našo književno zgodovino. Z Vukom si Kopitar ni dopisoval tako učeno kakor z Dobrovskim, dasi tudi v tem novem viru zasledujemo njegove obširne in temeljite znanstvene interese, ali „Vukova prepiska“ nam predstavlja bolj človeka Kopitarja s simpatičnimi lastnostmi ter sega mnogo bolj v takratno in današnje kulturno življenje južnih Slovanov. Že po prvi knjigi pa se tudi lahko trdi, da ostanejo Kopitarjeva in Vukova pisma vrhunec cele zbirke. Kako daleč ostajajo za njunima vsa druga! Za celo sliko one dolge prehodne dobe so sicer tudi važna, posebno pa za srbsko zgodovino. Primerjajmo samo pismo Dimitrija Frušića, enega izmed prvih privržencev in najzvestejših prijateljev Vukovih: piše že od početka v narodnem jeziku, ali v kakem slogu, ker se ni mogel otresti naukov slovenosrbske šole, in za književnost je bivši urednik dunajskih „Srbskih Novin“ že l. 1818. umrl (633).

Najnovejša znanost rabi vedno bolj razmere prvobitnih narodov za razlaganje zloženih pojavov naše kulture. V tem oziru so posebno zanimivi tudi balkanski Slovani, ker so si vsled turškega jarma ohranili mnogo narodopisne svežosti. Navedem samo eden primer iz nemnogih ohranjenih Vukovih pisem Simi Milutinoviću, kateremu pripoveduje (14) to-le o knezu Milošu, ki ni znal čitati: „ja sam ga 1820 godine bio počeo učiti čitati, a mogao je lasno za mjesac dana naučiti, no njegovi ministri i sekretari uvjere ga, da je bolje, što to ne zna, i tako meni javno zabrane o tom više spominjati“. Seveda za nje je bilo tako bolje. Drugod so sicer bolj ali manj „samodržavni“ kralji in cesarji znali čitati in znajo še marsikaj več, ali stvar ostaje ista, samo oblike se menjavajo.

Prvo knjigo „Vukove prepiske“ kvari preveliko število tiskovnih pogreškov, posebno nemških kar mrgoli (n. pr. na strani 371. so trije samo v 18. vrsti: Winerinn nam. Wienerin, Rechl nam. Recht, vpraša pa se še, je li Kopitar res pisal „andre“). Iz Kopitarjevih pisem bi se moglo sklepati, da veliki filolog in sodelavec raznih dunajskih nemških časopisov ni znal nemški ali da je imel vsaj svojo čudno nemško ortografijo (n. pr. stran 283.: schlaffen, faullenzen). Nemški u s polkrožkom se je včasih natisnil kot ü (n. pr. str. 206.: alter Drücke), der krainische Fürst (309, v. 1.) je samo Jurist, kar kaže Vukov odgovor na isti strani, unterlässlich na str. 233., v. 1. je pač unerlässlich zaradi zmisa, dauerrisch na strani 283., 10. v. odzd. je nerazumljivo, na strani 412., v. 19.—20. manjka nekaj važnega, Grillparzer je napisal „Octobar-a“ (719), dasi štiri vrste niže stoji „zu Ottocars Zeit“, i. t. d. Še v srbskem tekstu

se nahajajo nepopravljene spake, kakor na strani 210., 3. v. odzd.: u politehni, češkem inštitutu nam. politehničeskem. Stavcu in korektorju se je preveč zaupalo. Taki pogreški pa so zašli celo v „registar“: n. pr. znani zgodovinar Hormayr se je prelevil v Harmayr (303), v kazalu pa še v Harmajir, bolgarsko Gabrovo (v oklepu še stoji: blizu Trnova) v Rabrovo (212, 756), naš Ravnikar pa se je razcepil: Kaunichar (400, 748), Raunicher (472, 756), Čopa (473) pa v kazalu sploh ni, ker je Kopitar njegovo ime zapisal s staroslovensko cirilico (kakor v Glagoliti Cloz. XXV.) in še z nosnikom a, vendar iz teksta se jasno vidi, da se govori o Kopitarju dobro znani osebi, katere ni bilo težko uganiti, kajti Čopa pozna slovanska filologija vsaj kot faktičnega pisatelja slovenskega oddelka Šafaříkove „Geschichte der südslavischen Literatur“ (gl. str. IV.), ako že ne ve ničesar o duševnem očetu „Kranjske Čebelice“ in Prešernovem mentorju. In tako bi slovenski literarni zgodovinar, ki bi se samo registra držal, ne zapazil dveh posebno važnih poročil iz Kopitarjevega življenja in slovenske književnosti. Podobnih nedostatkov je v registru osebnih in geografskih imen še mnogo. Z osebnimi imeni so res težave, kajti v tekstu se rabijo iz različnih razlogov večkrat samo začetnice, kratice, psevdonimi in priimki. Vse to bi se najbolje že v tekstu razreševalo z dodatki in opombami, ker prava naloga izdajateljev je vendar povsod ta, da nam podajajo čitljive tekste in nas že sami opozarjajo na to, kar je ostalo njim nejasno in potrebuje „specijalnega iztraživanja“ (739). V naši izdaji je ta naloga prepuščena registru. Ali kaj vidimo tudi tukaj? Ko so nasprotniki hoteli Vuka pregnati v Srbijo ali na Rusko, je imel njegovo usodo v rokah S**** (345, 427), to je Sedlnitzky, avstrijski policijski minister (na strani 346. je vendar imenovana k. k. oberste Polizeyhofstelle), ali o njem v registru tudi s črko S. ni sluha ni duha. Nanj je po Kopitarjevem posredovanju vplival Pilat, ali ta „činnovnik avstr.“ (to je premalo!) se našteva samo enkrat (339), govori pa se o njem še na strani 336 (Beobachter! t. j. njegov urednik), 338, 345 (P**), 408 („onoga, što je Rista mučio“ to je vendar jasno!), 427 (P*1*t), nadalje Gentz, o katerem je govor tudi na strani 345. (G*) in 442. Za Vukov životopis, za eno njegovih najžalostnejših dob, so vendar ta znana zgodovinska imena važna. Iz avstrijskega peterburškega velikega poslanika grofa Thurna je napravil sestavljač registra Turma, dasi je izdatelj sam postavil na prvem mestu (170) klicaj, na dveh ostalih (172, 174) pa sta Vuk in Kopitar ime itak pravilno zapisala. Murko, „štajerski gramatičar i leksikograf“, se je razklal še v Murka

„studenta“, dasi se tudi o njem na dotičnem mestu (415) pravi, da je od njega izšla „eine krainische etc. Grammatik & Lexicon“; seveda je Antona Wolfa ljubljanski profesor Suppan (717, v registru Supa!) ista oseba kakor Kopitarjev Župan v celovškem pregnanstvu (472). Slovanskim učenjakom mora tudi biti prvo pravilo, da rabijo domača krajevna imena; večkrat se to zgodi (gl. Celovec, Dubrovnik), ali zakaj sta n. pr. v registru samo Villach, dasi je Kopitar sam v oklepu zapisal Belják, in Fijuma (Rijeka)? Veliko nedoslednost nahajamo pri prepisovanju nemških in drugih tujih imen s cirilico, ker le redko je postavljena v oklepu izvirna oblika, ki bi bila povsod potrebna (pr. Ajhorn, Ajzenbah i. t. d.; ruski slavist Prejs je v tekstu Praiz, v registru pa Prejis!), zato pa so ostala nekatera tudi v prvotni obliki, celo slovanska, n. pr. Juranich.

Pomanjkljiv je tudi „predmetni register“. Ako pomislimo, koliko se je očitalo Vuku veri nevarno delovanje, se pač čudimo, da je pod „Anti-pravoslavje Vukovo“ navedeno samo eno mesto; kje so pa druga, kjer se mu očita, da Srbe „šokči“, „unijati“ i. t. d.? Beobachter (pravi naslov Oesterreichischer Beobachter), „bečki smotritelj“, je nepotreben prevod, ki še pri tem vzbuja krive pojme, kajti govori se vendar o Metternichovem žurnalističnem glasilu (torej: novine!). Pri „čakavcih“ pač vsakdo misli na hrvaške, na katere je Vuk hotel omejiti Hrvate, ali govori se (257) o Čakovcih, prebivalcih nekega južnoogrškega kraja. Za politično, kulturno in književno historijo važnega imena „ilirski“ v registru sploh ni, dasi ga v knjigi večkrat nahajamo, n. pr.: illyrische Lieder (105 zove Srb D. Tirka srbske), illyrische . . . pésnaricza (221 pravi Kopitar!), illyrische Grammatiken (222 Kopitar!), altslavische und illyrische Kanzel (286, katero bi naj po Kopitarjevi želji dobil Vuk!), ungrisch . . . auch illyrisch lernen (332), Grammatiku našku (684 pravi D. Frušić o Brličevi Grammatik der illyr. Spr.). Torej tudi tukaj imamo celo vrsto dokazov, da je ilirizem starši od Gaja (in sicer cela stoletja!). Povsod se vidi, da je register sestavljal sicer „svršeni filozof“ in da ga je njegov profesor premalo rokovodil (pr. XIII.). Od začetnika se ne more pričakovati dober predmetni register, ker zanj je treba posebno pri „Vukovi prepiski“ obširnega znanja in mnovega brskanja po raznih enciklopedijah in drugih pripomočkih. Jaz se nič ne čudim, da po smrti P. Gjorgjevića že tako dolgo čakamo četrte knjige Vukovih „gramatičkih in polemičkih spisov“ (III. je izšla že l. 1896.), kjer bi naj bile prepotrebne „dopune i registar“.

Ker se bo Vukova prepiska rabila mnogo tudi v nesrbskih krogih, bi bila v uvodu umestna bolj podrobna, četudi kratka po-

ročila o njegovih dopisnikih, tudi o onih, ki so znani v srbski književni zgodovini. Sicer pa o nekaterih že izdatelj sam ve malo ali pa ničesar, kako se bo torej godilo šele drugim ljudem!

Taka dela, kakor bo cela Vukova prepiska, se izdajajo vsaj za dolge čase le enkrat. Tem bolj je torej treba skrbeti, da bo „državno izdanje“ dostojno srbske države in slovanske filologije. Nismo sicer pri podobnih slovanskih publikacijah že razvajeni, ali prva knjiga Vukove prepiske je vendar preveč pomanjkljiva. Kaj bi porekli Nemci, ako se bodo pisma mož, kakor Goethe, J. Grimm, Ranke, S. Vater, Talvj i. t. d., tako izdala kakor Kopitarjeva? Čast srbske znanosti in hvaležnost nasproti možem in ženi, ki so toliko pomogli srbskemu imenu do slave, zahtevata, da se to ne zgodi.

Ob trudnem smehu.

Vse hrepenenje gre s teboj,
otrok, nocoj.
In kakor plahi dih nevest
in ko besede nemih zvezd
je tvoja duša nad menoj,
otrok, nocoj.

Moj mrak je črn in je teman
in tih in gluh
čez mojo težko pot leži . . .
Pa moja pot do tebe ni:
pred tvojim pragom sije dan,
a tostran brezdna mrak črni,
ves tih, ves gluh . . .

In vendar plava pred menoj
spomin nocoj,
dehteč ko temni, trudni smeh
opojnih cvetov na vrtéh,
zaklenjenih v misterij svoj . . .

Jaz se kesam in bridek greh
izpovedujem pred teboj,
otrok, nocoj . . .

Vladimir Levstik.